

Cultuur in Gelderland

Rogier Brom
Henk Vinken

(Pyrrhula Research Consultants)

Een beknopte benchmark

Cultuur in Gelderland

Een beknopte benchmark

Amsterdam/Tilburg, juli 2020

Rogier Brom, Boekmanstichting/Henk Vinken, Pyrrhula Research Consultants

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

pyrrhula

RESEARCH CONSULTANTS

Inleiding

'Het huidige provinciale cultuurbeleid is aan herziening toe. Nog voor de zomer kunt u een Uitgangspuntennotitie over de nieuwe aanpak van cultuur- en erfgoedbeleid tegemoetzien.' Met deze woorden kondigt de Provincie Gelderland zich in te spannen voor een toekomstbestendige oplossing voor de problemen die het coronavirus heeft veroorzaakt. De provincie ziet hierbij de noodzaak om met haar gemeenten tot een gezamenlijk visie te komen op hoe een toekomstige culturele infrastructuur eruit zou moeten zien. Cultuur Oost heeft de opdracht gekregen dit proces te faciliteren. In een serie gesprekken wordt vanaf eind augustus de toekomstige gewenste culturele infrastructuur in regio's in Gelderland verkend. Daarbij wordt bijvoorbeeld de vraag verkend wat de gewenste infrastructuur is, wat daaronder valt en wat niet?

Om hiervoor een goede onderbouwing te bieden, leveren we met deze beknopte rapportage inzichten over de staat van cultuur in Gelderland. Deze gegevens en de indeling waarbinnen deze worden gepresenteerd zijn in lijn met de Brabantse monitor [Waarde van cultuur](#), waarvan afgelopen juni de tweede editie is verschenen. De gegevens zijn daarin – evenals in deze rapportage – onderverdeeld in drie verschillen kapitalen: het cultureel-, sociaal- en economisch kapitaal. Binnen het culturele kapitaal wordt het aanbod beschreven. Dit beslaat zowel de culturele infrastructuur (de locatie die aanbod tonen) als het aanbod zelf (het aantal tentoonstellingen, voorstellingen etc.). Onder sociaal kapitaal wordt de publieke en maatschappelijke betekenis van cultuur verstaan. In de geleverde cijfers betekent dit dat het bezoek en de beoefening van cultuur wordt getoond, ook wel passieve en actieve cultuurdeelname genoemd. Het economische kapitaal geeft cijfers over de bedrijvigheid en geldstromen die met de culturele sector gemoeid zijn.

Daarnaast bieden we bij deze gegevens over Gelderland de gegevens over Nederland als geheel en de positie die Gelderland per indicator inneemt ten opzichte van de andere provincies. Kijkend naar het aantal inwoners, dan is Gelderland de vierde provincie van Nederland. Daardoor valt te verwachten dat de provincie meer cultureel aanbod heeft dan bijvoorbeeld de provincie Zeeland. Om een eerlijke vergelijking te maken met andere provincies in Nederland, wordt daarom de rangorde gegeven per hoofd van de bevolking. Kijkend naar bijvoorbeeld het aantal bioscoopschermen of musea, wordt de vergelijking gemaakt vanuit het aantal dat er per inwoner in de provincies aanwezig is.

Cultureel kapitaal

De gegevens binnen dit kapitaal tonen de culturele infrastructuur en het culturele aanbod dat daarbinnen wordt aangeboden. De gegevens hierbij zijn afkomstig van het CBS, brancheverenigingen en de RCE. Ook wordt gekeken naar de gemiddelde nabijheid van culturele voorzieningen en de hoeveelheid culturele opleidingen (HBO en WO) die in de provincie te vinden is.

Culturele infrastructuur

Gelderland kent een grote hoeveelheid musea. Per hoofd van de bevolking neemt de provincie een consequente derde plaats in ten opzicht van de andere twaalf provincies. Uit de gegevens van de [Regionale Cultuurindex](#) weten we daarbij dat het aantal musea voor beeldende kunst relatief laag is. Vanuit laatstgenoemde gegevens is echter vooralsnog geen vergelijking door de tijd te geven. Van de Gelderse musea zijn meerdere musea opgenomen in de culturele basisinfrastructuur van het Rijk (BIS). In de periode 2013-2016 zitten in de BIS drie Gelderse musea binnen de categorie geschiedenis en één museum voor beeldende kunst, in de periode 2017-2020 zijn dit nog twee geschiedismusea naast het museum voor beeldende kunst.

Ook het aantal bioscopen (inclusief filmhuizen) in Gelderland is groot (gemiddeld plaats drie tussen 2013 en 2019). Opvallend daarbij is dat het aantal bioscoopdoeken relatief lager scoort (een gemiddelde zevende plaats in dezelfde periode), en het aantal bioscoopstoelen nog lager (gemiddelde negende plaats). Het lijkt er dan ook op dat Gelderland veel kleinere bioscopen kent. Dat sluit aan bij het beeld uit de Regionale Cultuurindex waarin Gelderland een tweede positie inneemt met betrekking tot het aanwezige aantal filmhuizen.

In de podiumkunst kent de provincie een relatief bescheiden infrastructuur. Het aantal bedrijven en organisatie in de podiumkunsten neemt een iets bovengemiddelde positie in (gemiddeld een vijfde plaats tussen 2013 en 2018), maar het aantal theaterzalen en de capaciteit die daarbij hoort, nemen – zonder noemenswaardige trends – beiden in dezelfde periode gemiddeld een achtste plek in. Hierbij kan wel worden opgemerkt dat het middensegment bij de verschillende provincies op dit vlak dicht bij elkaar ligt. Poppodia en festivals zijn er in Gelderland relatief zeer weinig.

Al met al vertoont de Gelderse culturele infrastructuur een stabiel beeld dat nergens sterk afwijkt van de landelijke ontwikkelingen.

Cultureel aanbod

Waar de infrastructuur overall weinig verandering kent in de periode die in beeld wordt gebracht, is bij de activiteiten in de Gelderse bibliotheken een sterke ontwikkeling te zien. Van 10.241 activiteiten in 2015 (goed voor een zesde plek tussen de provincies), stijgt dit aantal tot 37.184 in 2018 waarmee Gelderland zich dan voor het tweede jaar achtereen in de top twee nestelt.

Het aantal theatervoorstellingen is relatief hoog (een gemiddeld vierde plaats) gezien het relatief lagere aantal theaterzalen. De positie van overige voorstellingen in de podiumkunsten ligt beduidend lager. Bij de cabaret- en kleinkunstvoorstellingen is daarbij wel een stijgende lijn te zien vanaf 2014. Deze stijgende lijn is een landelijke trend. Dat deze stijging in Gelderland sterker is dan gemiddeld, valt af te lezen aan de ranking die stijgt van een negende positie in 2013 tot een vijfde in 2018.

Nabijheid culturele voorzieningen.

Het lage aantal poppodia vertaalt zich in een relatief lage positie wat betreft de nabijheid van poppodia. Het omgekeerde geldt voor de musea, waar het relatief hoge aantal musea zorgt voor een sterkere positie in de nabijheid van musea. De grote hoeveelheid bioscopen leidt echter niet tot een grote nabijheid van bioscopen, hierin blijft de positie van Gelderland steken op een zevende positie ten opzichte van de andere provincies.

Culturele opleidingen

In het aanbod van culturele opleidingen in het HBO en WO neemt Gelderland een gemiddelde positie in. De positie van culturele HBO masteropleidingen is wel hoog: een tweede positie in 2016 en een vierde in 2018.

Sociaal kapitaal

Deze kapitaalvorm gaat over passieve en actieve cultuurdeelname, ofwel het bezoeken van cultureel aanbod versus het zelf beoefenen van culturele activiteiten. De cijfers over cultuurdeelname zijn grotendeels afkomstig van het CBS en van CentERdata van de Universiteit van Tilburg (het LISS-panel).

Passieve cultuurdeelname

Eerst het bezoek. Gelderland valt op door een relatief hoge ranking ten opzichte van andere provincies als het gaat om museumbezoek (plaats drie tussen de twaalf provincies in de periode 2013-2018) en een relatief lage voor wat betreft bezoek aan (de verschillende vormen van) podiumkunstvoorstellingen (plaats zeven, acht in 2013-2018).

Binnen de podiumkunsten worden theater-, muziek- en dansvoorstellingen relatief goed bezocht (plaats zes gemiddeld over de jaren heen), muziektheater en cabaret- en kleinkunstvoorstelling relatief slecht (plaats acht gemiddeld), hoewel laatstgenoemde in lijn met het aantal voorstellingen een stijgende lijn laat zien vanaf 2014.

Ook het bioscoopbezoek is bescheiden met een gemiddeld achtste plaats tussen de twaalf provincies in 2013-2018.

Er is onderscheid te maken tussen bezoek aan canonieke kunstaanbod en aan populair kunstaanbod. Canoniek noemen we een klassiek concert, opera, ballet en theater. Populair zijn een popconcert, cabaret, film en dans. Bezoek aan canoniek kunstaanbod is matig in Gelderland met een tiende plaats gemiddeld. Bezoek aan populair kunstaanbod is ook lager dan je op basis van de grootte van de provincie zou verwachten: plaats zes gemiddeld.

Er zijn wat betreft passieve cultuurdeelname in de periode 2013-2018 geen noemenswaardige trends waar te nemen.

Actieve cultuurdeelname

Als het gaat om het zelf tekenen en schilderen, bespelen van een muziekinstrument, zingen, aan toneel, musical, ballet of dans doen en boeken lezen, scoort Gelderland met gemiddeld op alle indicatoren een negende plaats laag. Dat is stevast zo over de jaren in de periode 2013-2019 heen.

Economisch kapitaal

Met deze kapitaalvorm komt de economische dimensie van cultuur in beeld. Hier wordt gekeken naar bedrijvigheid (aantal bedrijven), werkgelegenheid (aantal banen), beroepsstatus (aantal zelfstandigen) in de creatieve industrie en daarbinnen de sector kunsten en erfgoed. Dan volgt een schets van de balans tussen betaalde en vrijwillige krachten in musea, een blik op publieksinkomsten in bioscopen en musea en de rijksuitgaven aan instellingen in de BIS en die via de zes landelijke cultuurfondsen. Er zijn geen landelijke, laat staan provinciaal vergelijkende cijfers over de economische impact van kunsten en erfgoed. De cijfers die we hebben komen wat betreft bedrijven, banen en zelfstandigen uit eigen analyses van microdata van het CBS. De overige cijfers komen van de brancheverenigingen van de musea en bioscopen, het ministerie van OCW en de rijkscultuurfondsen.

Bedrijvigheid

Het aantal bedrijven in de creatieve sector in Gelderland stijgt van 17.600 in 2013 naar bijna 23.000 in 2018. Ook het aantal bedrijven in de subsector kunsten en erfgoed neemt toe: van 7.300 in 2013 naar 9.600 in 2018. Tussen de twaalf provincies neemt Gelderland plaats zes in qua aantal bedrijven in de creatieve sector en in de kunstensubsector.

Banen

Bijna vanzelfsprekend stijgt in Gelderland ook het aantal banen in de creatieve sector: van 22.700 in 2013 naar 24.300 in 2018. Bij de kunstensubsector is dat ook het geval. Daar stijgt het aantal van 8.800 naar 9.700 banen. Nu neemt Gelderland gemiddeld plaats vijf in tussen de twaalf provincies. De werkgelegenheid is dus iets sterker ontwikkeld dan de bedrijvigheid.

Zelfstandigen

Het beeld van het aantal zelfstandigen in de creatieve sector en de kunstensubsector is beperkt tot de periode 2013-2016. Het aantal zelfstandigen in Gelderland stijgt van 9.600 in 2013 naar 11.500 in 2018 voor wat de hele sector betreft – hetgeen de provincie een zesde plaats oplevert in de provinciale ranking. Wat de subsector kunsten en erfgoed betreft is een stijging te zien van bijna 4.000 in 2013 naar 4.700 in 2013 – en dat geeft een vijfde plaats.

Betaald versus vrijwillig

In de cultuursector wordt veel met vrijwilligers gewerkt. Goede landelijke en provinciaal uit te splitsen cijfers zijn alleen beschikbaar voor musea en alleen voor de periode 2015-2018. Het aantal mensen in loondienst in de Gelderse musea varieert van 620 (2015) tot bijna 700 (2018) fte, het aantal overig bezoldigden (bij voorbeeld ingehuurde krachten) loopt van 90 (2013) tot 120 (2018) fte. Het aantal vrijwilligers daalt van 780 (in 2013) naar 475 (2018) mensjaren. Wat betreft bezoldigde mensen staat Gelderland op een gemiddeld vijfde plaats tussen de 12 provincies. Wat betreft vrijwilligers op de vierde plaats. Kanttekening is dat wat vrijwilligers aangaat het laatste jaar Gelderland daalt, wat betekent dat in Gelderland relatief steeds minder met vrijwilligers gewerkt wordt. Het Gelderse beeld loopt in de pas met dat van Nederland als geheel: meer betaalde krachten en minder vrijwilligers. Wel valt op dat de relatieve stijging in Gelderland zit bij de overig bezoldigde personen, ofwel de personen die niet in loondienst zijn,

Publieksinkomsten

De recette uit bioscopen stijgt sterk in Gelderland. Van 21,5 miljoen euro in 2013 naar 34,5 miljoen euro in 2019. Dat speelt zich ook landelijk af. Qua bioscooprecettes neemt Gelderland gemiddeld een achtste plaats in tussen de twaalf provincies. Bij de eigen inkomsten van de musea in de jaren 2015 tot en met 2018, is dit veel gunstiger. Daar heeft Gelderland gemiddeld de tweede plaats (in 2015-2017) en in 2018 een vierde plaats. De publieksinkomsten van musea in Gelderland liggen rond de 39 miljoen euro per jaar.

BIS en cultuurfondsen

Er zijn cijfers over 2016 en 2018 wat betreft uitgaven in de BIS en de cultuurfondsen. Gelderland is de derde provincie wat betreft BIS-uitgaven. Hiervan worden er rond de 40 miljoen in 2016 en de 55 miljoen in 2018 in de provincie besteed. Dat is respectievelijk twaalf (2016) en veertien procent (2018) van de totale BIS-uitgaven die in Gelderland terecht komt. Het overgrote deel daarvan gaat naar de voormalige rijksmusea die zich in de provincie bevinden. De uitgaven in Gelderland vanuit de meerjarige subsidies van de zes landelijke cultuurfondsen zijn veel beperkter: nog geen miljoen euro in 2016 (2,5 procent van alle cultuurfondsenengelden) en iets meer dan 2 miljoen in 2018 (3,8 procent). Daarmee staat Gelderland onderaan in 2016 (twaalfde plaats) en bijna onderaan in 2018 (tiende plaats).

Slot

In deze benchmark komt Gelderland naar voren als een provincie die binnen de drie verschillende kapitalen een relatief gemiddelde positie inneemt ten opzichte van de andere provincies. Daarbij zijn uitschieters naar boven te zien (vooral de musea onderscheiden zich sterk) en delen die relatief laag scoren (met name de voostellingen binnen de podiumkunsten, het bezoek daaraan en de actieve cultuurbeoefening). Dit zegt echter niet veel over de kwaliteit van het aanwezige aanbod.

Vanuit de Regionale Cultuurindex is met betrekking tot de uitgaven aan cultuur vanuit gemeenten de provincie nog een aanvullend beeld te geven over 2017. In dit jaar blijken de gemeenten in Gelderland gezamenlijk per hoofd van de bevolking relatief weinig aan cultuur uit te geven, ze komen op een tiende plaats ten opzichte van gemeenten in andere provincies. Wat de provinciale uitgaven aan cultuur betreft, neemt Gelderland de zevende positie in. De gegevens die voor dit beeld zijn gebruikt zijn afkomstig van het [CBS](#) en hiervan wordt later dit jaar een update verwacht voor het jaar 2019.

Als naar inwoners wordt gekeken, is Gelderland de vierde provincie van Nederland. Kijken we echter naar oppervlakte, dan moet Gelderland alleen het waterrijke Friesland voor zich laten en neemt het een tweede plaats in. Het zou dan ook goed zijn om nader in te zoomen op de verschillende regio's in de provincie om te zien hoe het gegeven beeld van het culturele leven zich verspreid over of juist centreert rond verschillende delen van de provincie.

Bijlage:

- Excel met de verzamelde data: landelijk, voor Gelderland en een ranking ten opzichte van de andere provincies.